

ÉLETEM TÖRTÉNETEI (VII.)*

ERŐS ISTVÁNNÉ KOVÁCS TERÉZ

PIROS CÉDULÁK

Jött a nyári szünet. Azért volt szünet, hogy ne gondoljak az iskolára. Mintha sohse ültem volna padjaiban, eltettem a táskát mindennel együtt a jövő évre. Dolgom, az nemigen volt. Ami volt, én azt játszva elvégeztem. A testvérem a géptől hazajött, elvégezték a cséplést, én meg, mihelyt tehettem, mentem tallózni: búzát, amit a kasza elhagyott, azt szedegettük össze. Ez is játékszámba ment nálam, pedig a nap feljötté a mezőn kapott: felkölttettem magam, pedig szerettem sokáig aludni. De később olyan erősen süttött a nap, hogy hazajöttünk. Kicsi kévéket kötöttünk, amekkorát a kezünk beért. Mindenki pontosan tudta, hol az övé. Tíz-tizenkét kévécskét szedtünk, szépen sorba raktuk – két kévének a kalászát jobbról, kettőnek balra tettük –, szederinnal összeszorítottuk, s felkötöttük hátunkra. Szép libasorban jöttünk haza. Pontosán tudtuk, hány kéve gyűlt össze a nyáron. A nyár végén kibotoltuk, s mikor szél volt, kiszeleltük. Sok nyáron meg is dicsértek, hogy ez szép munka: becserélték a malomban, lisztet hoztak helyette.

Alig múlt el a nyár, kidobolták, hogy hol kell a következő évben iratkozni az iskolába. Ahogy vártam az év végét, úgy vártam, hogy újrakezdődjön: beléuntam a semmittevésbe. Pedig dolgoztam sokat, de azt mind kedvtelésből. Kapáltam jó nagy kosár parcsfüvet (alig bírtam eléhozni): hát a mű tehenünk se éhezzen! Sohse küldtek, de láttam mást, hát nekem is kellett: több tej lesz.

Eljött az ősz, engem meg kezdett rázni a hideg. Fáztam. Akkor meg melegen lettem. Nagybeteg lettem, alig szuszogtam. Mindennap megszólalt a lélekharang: volt olyan ház, ahol egy hét alatt három gyermeket vitt el a himlő. Nem válogatott. Minden házban feküdt egy-két beteg gyermek; temetés,

* Folytatás az 1988. októberi számunkól

az mindennap. A házakon piros cédula hirdette: „E házban ragályos beteg van. Tilos a bemenet!” De már pár nap múlva nem volt beteg, mert meghalt, és eltemették. Rémitő volt. Ahova vittek orvost, az is meghalt, ahova nem vittek, az is. Így a többség el is tagadta, hogy beteg van a háznál, ne is tegyék ki a piros cédulát... Az utcánkban egy ikerpárt temettek (rokonunk volt). Anyoka kivitt az udvarra, letett párnát, dunyhát, arra fektetett, hogy lássam a temetést, amikor mennek a házunk előtt. El voltam vegyülve az én bajommal. Odasütött a nap, nagyon melegem lett. Nem volt otthon senki, hogy bevigyen, nem tudtam bemenni. Addig feküdtem a napon, míg hazajöttek. Csakhogy a napot egyszer csak hatalmas felhő borította, nagyon lehűlt a levegő – akkor meg nagyon fáztam. A himlő vastagon kijött a testemen. Nem tudtam bétakarózni sem. Mire kezdett esni, hazaért anyoka. Nagy lélekszakadva futott az úton hazáig. Míg sütött a nap, addig nem gondolta, hogy az milyen rossz, de a hirtelen rossz időre megijedt, hogy hamarabb jó az eső, mint hogy ő hazaér. Én elszenderültem egy kicsit. Míg aludtam, a kutya odajött, s elvitte a tankönyvemet, apróra összetépte. Mikor felébredtem, javában hasogatta a lapokat. Nem maradt belőle, csak apró papírhulladék. Tehetetlenségemben sírtam. Tudtam, hogy vége, s nem lesz könyvem: arra is alig tudta anyoka kicsinálni a pénzt. Nem azt búsultam, hogy meghalok, s hogy vitték a halottakat – a könyvem nekem többet ért. „Ne búsulj, fiam – sajnált meg anyoka –, csak gyógyulj meg, veszek én másik könyvet.” Vigasztalt, de biztos volt benne, hogy én is meghalok. Nem volt pénz se orvosra, se patikára: egyedül nevelt két leánygyermeket a két karjával, s csak a legszükségesebbre jutott. Sokszor nem is jutott, akkor meg nélkülöztünk.

Lassan-lassan gyógyulni kezdtem. Sokáig feküdtem, de a fiatal vér csak legyőzte a betegséget. Felkeltem, újra kezdtem járni tanulni. Elég gyorsan megtanultam. Mindennap erősebb lettem.

Eljött a vasárnap. Hatalmas, hideg szél fújt. Volt egy rózsaszín kötött kimenőkém, azt felvettem, mert el kellett menni a templomba hálát adni a jó Istennek a gyógyulásomért. Fáztam, mert a szél keresztülfújt a ruhácskámon. Na jó, fiam, melegedni bémenyünk Mínya Ferikéné, közben megnézzük Márikát. Biztos meghal. Az anyja nagyon sírt egyetlen leánkájáért. Ő feketehimlőben van, s lásd meg utoljára. „Nem fázok – mondom –, ne menjünk bé! Nézze, ott van a veres cédula, hát azt az orvos tette.” „Nem ér az semmit, Márika csak meghal...” „De én is meghalok, ha bémenyünk...! Nekem elég volt a himlőből! Én vörös himlőben voltam, Márika meg feketében!” Borzasztóan féltem, hogy meghalok. Ezen osztoztunk, míg odaértünk. Semmiképpen se akartam, de ő volt az anyám, én meg szót kellett fogadjak. Imádkoztam, hogy bárcsak be volna a kapu zárva. De az nem volt bezárva. Éreztem a halálom. Rogyadozó lábbak-

kal mentem, mindenütt hátul, hogy ne érjen el a halál. Anyokát eresztettem előre.

Az asszony sírva jött elénk, hogy Mária nagyon beteg. Gyönyörű szép fehér ágyban feküdt, a párnák csak úgy dagadtak a sok friss tolltól. Mária félig ült, félig feküdt. A száján a pirosság megkékült... Felcsillant a szeme, mikor meglátott: nagyon szerettük egymást. „Hogy nem jöttél megnézni? Úgy vártalak...” „Én is beteg voltam, csak nem olyan nagyon. De most már nem vagyok...” „Gyere ide, egy kicsit ülj le!” Mondom: sietünk a templomba, hamar kell menni... Olyan bánatosan nézett – én meg repültem volna ki a házból, akárhova, csak el, messzire. De az anyja lenyomott a székre, hogy üljek egy kicsit. Én ültem, vártam a halált. Ezer gondolat, félelem, minden kavargott bennem, émelygett a gyomrom...

Egyszer nyílik az ajtó, jó Kis Varga Rózi és Ömböli Anna. De ők nem ültek le a világ kincséért se: ők szomszéd lányok voltak, s az iskolatársukat, a tisztesség úgy kívánta, hogy megnézzék. Ők különben tudták, mindenki tudta, hogy az orvos lemondott, az anyja meg kétségbeesve tördelte két kezét: „Mit hozzak, gyöngyöm, mit adjak, csillagom? Tejecskét? Teacskát? Vagy csokoládét? Egyél, édes, szép virágom, bár egy faláskát, akármit, csak egyél már...” Öntötte is a jó forralt tejet, ő meg, hogy húzza a dolgot, az mondja: „Ha Róziék es isznak, akkor én es megiszom.” Kifutott az asszony, hozott három gyönyörű porceláncsuprocskát, kiöntötte a tejecskét, de nem tudott annyit könnyöroggni, hogy elvegyék. Akkor engem kért, hullott a könnye: a Mária kedvéért! Hasztalan, egyikünk se vette el. Na de anyoka felkelt, kért szépen: „Vedd el, szép leányom, nézd csak, Mária hogy búsul...” Mikor látta, hogy akkor se vettem el, akkor – kényszerített, hogy vegyem el; akkor eszembe villant, biztos anyoka azt akarja, hogy meghaljak... Hát jól van, haljak meg, nem bánom! Egyszerre erős lettem, bátor: kiragadtam az asszony kezéből a csuprot, félre se vettem a szájamtól, míg mind egy cseppig ki nem ittam. Odaadtam üresen. Vártam a halált. Éreztem, ahogy ment le a torkomon; hogy a halálomat ittam meg. A másik két iskolás társamnak otthon lelkükre kötötték, hogy le ne üljenek, se semmit el ne vegyenek, jöjjenek gyorsan haza – én meg, még beteg vagyok, le kell ülnöm, ki kell innom a tejet... Minek is szültek!

Akkor ötlött fel bennem először a lét és nemlét. Még dicsért az asszony, milyen szépen megittam: „Most te is így idd meg, Mária!” Én meg ültem, elszántan vártam a halált. Minden perc egy örökkévalóságnak tűnt. Csendes lettem, egy szót se húztak ki többet belőlem. Vártam, mikor esek el, vagy hogy is lesz... Végre kijöttünk – de nekem már mindegy volt. Az örökké jókedvű csacsogásnak vége lett. Egy darabig fel is tűnt mindenkinek: hogy megjavult ez a leánka a betegség után! Mintha kicserélték volna. Olyan, mint egy alvajáró. Benne maradt a filoxéria, benne lappang a beteg-

ség csírája... El voltam ítélve mindenki előtt. Én tudtam legjobban, hogy a napjaim meg vannak számlálva.

Végre megint az iskola kezdődött, ez véget vetett a nagyokkal való együttlétnek. Újra a kacagó gyermekeseregbe kerültem, lassan elfelejtettem, hogy meg kell halni. Az arcom mosolygó lett, újra játszódtam, tanultam, énekeltem, hogy csengett az a nagy házunk. Márikát három nap múlva temették. Én elszöktem, ki a dekungokba, elbújtam, hogy ne kelljen a barát-nőm temetésére menjek, pedig akkorra olyan hideg volt, hogy megdermedve a hidegtől mentem haza; és megnyugtattam magam, hogy a halál elől szöktem. Fájt a szívem. Esténként nem tudtam eldönteni, mért is untak meg, mért akarják, hogy meghaljak. Lassan csak elfelejtettem, de azután sokszor elátkoztam magam, hogy minek születtem. Még az iskolapadban is elgondolkoztam rajta. Nagyon komoly voltam. A tanító bácsi rám szólt: „Mi az, Teréz, tán látod az angyalodat?” Pedig ha tudta volna, mi bánt, nem csúfolódott volna.

De én mindenki előtt titkoltam. Megtanultam nagyon hallgatni. Úgysem segít rajtam senki. Nem fájt már akkor semmim, csak belől éreztem, hogy felesleges vagyok. De kinek panaszkodjak, ha senkim sincs? Apám ritkábban jött, mert közben ő is megnősült: elvette egy ivánovai, nagyon gazdag német ember menyecske lányát, és született minden esztendőben egy-egy Joska fia – sehogy se akarta kutyára hagyni a nevit –, de ahogy születtek, két-három hónapos korukban meghaltak. Így újra csak én maradtam. Minden esztendőben egyszer el kellett menjek, anyoka követelte, mondjam, hogy adjon valamit: vegyen ruhát, cipőt, pénzt adjon, hisz az övé is vagyok... Bár ne lennék senkié! Újra rám jött a meghalás.

Hallottam, hogy beszéltek a nagyok: ha sok liliomot béhoznak a pohárba, ajtót, ablakot bécsuknak, reggelre meghal az, aki bent alszik. Feltettem magamban, mihelyt eljő a fehér liliom nyílása, sokat szedek, kitakarítok, szépen a földre körülöttem liliomkoszorút fonok, felöltözök szép, fehér ruhába, fejemre is fonok koszorút, úgy lefekszem, elalszom, reggelre meghalok. Majd siratnak! De hogy kéne én meghalljam, hogy kik siratnak? Vagy egyáltalán siratnak-e, nem lökdösnek Debellácsra, s onnét vissza? Szép, virágos lesz a sírom... Százféleképpen elterveztem – mire a liliomnyílás eljött, akkorra már megint élni akartam. De esténként, ha egyedül voltam, olyan egyedül éreztem magam, elhagyottnak. Pedig semmi okom nem volt. Szegények voltunk, és kész.

EGY EMLÉKEZETES KIRVÁJ

Eljött a másik, eljött a kirváj, falunk templomának felszentelésének évfordulója. Vártam, mert Székelről jönnek a búcsúsok, vendégség lesz nálunk.

Megint rendbe jött a szénám. Anyoka járt dolgozni, messze, a bálványistai útra, a Holdlevelés csárdához, mindennap, szóval egész héten. Hogy tudjuk fogadni a vendégeket, kiadta reggel a parancsot, kinek mi a dolga. „Anna, te megmeszeled az espárt, felmázolod szépen a ház földjét, az ereszt, gangot, főzöl vacsorát. Én későn jövök: fizetés lesz. Fizetés után bevásárolok. Este megsütjük a kalácsot. Te meg, Trézsi, kisépred az udvart, elsepered a kapu előtt. Amit Anna mond, szót fogadsz. Amit ő mond, az szerint, értetted?” Értettem: amit mond, megcsinálom. Vajon sokat mond-e? Hát jó, én jó leszek.

Jó is voltam – de semmit se csináltam: estefelé kellett sepregetni, hogy friss seprés legyen, ezt tudtam, hát az udvaron játszadoztam nagy vígan. Egyszer csak Anna eltűnt hazulról. Jól van, ő tudja a dolgát. Egyszer csak jó sietve: „Gyere hamar, Trézsi, menjünk a Dunára mosni!” Hát ezt anyoka nem mondta! „Én nem menyek” – mondom. „De azt mondta, hogy szót fogadj nekem.” „Na, azt igen” – ismertem bé. „Nahát, ide hallgass! Esszeszedjük, ami szennyes van – de siessünk: Józsi Máriék mennek kocsival a Dunára mosni; hogy legyen cimborája. Ad szappant annyit, amennyivel az összes szennyest kimossuk.” Én szabadkoztam. Tudtam, hogy kapunk verést mind a ketten. Meg is mondtam. Amit kapunk, az nekünk lesz. „Nem, meglátod. Tudod, hogy sohase vert meg, csak úgy mondja. Nem, mert mindent megcsináltunk. Hát most ki mondja, hogy nem csináljuk meg. Egykettőre én kimosom, te kiöblíted, kiteríted, ami megszárad, esszeszeded, s ha valami vizes marad, azt itthon megszáritjuk. Egy pillanatra hazajövünk...” „Nem lesz az olyan pillanatra.” De hát ő szedte a szennyest. Lett egy zsákval. Elvittük Józsin, felültünk a kocsira, elmentünk a Dunára.

Mikor odaértünk, akkor vettek ki egy halott embert a Dunából. Nem értettem, mit beszéltek, nem volt magyar. De a felesége ordított, a Duna visszaadta a hangot, kétszer hallottam minden szót. Én belé se mertem menni a vízbe; később már nem féltem: karót szúrtak, hogy meddig szabad menni. Én is segítettem, hogy hamarabb kész legyünk, kisebb darabkákat. De akárhogy siettünk, a nap lement, míg a Dunán voltunk. Mire hazamentünk, koromsötét lett. A teheneket nem volt aki béeressze, állt a kapuban, míg a koca nem jött, az a kaput belökte – szabad volt az út. Bésétáltak, az udvaron borogattak, mikor anyoka haza... Senki se tudta, hol vagyunk. Kárpálódik, hogy agyonver, úgy megver. Hát én azt tudtam, pedig soha nem vert meg egyikünköt se.

Mikor meglátott, előnkbe jött, elragadta Annát, úgy megverte, tiszta kék lett. Ő kiabált, Anna sikoltott – én meg elbújtam. Hát ez nálunk sohse volt. Akármilyen szegények, de nálunk cirkusz sohse volt. Mikor elege volt, nekem kiáltott: „Hol vagy, haszontalan, mert a beled veszem ki!” Ott voltam meghúzódva a grádics alatt, dehogy kapott volna meg... De mikor hívott,

nem mertem hallgatni. Mondom: „Itt vagyok.” Odajött. Hát azt a táncot ma se szeretném eljárn... Nem nézte, hol üti, vagy hogy üti, csak rakta, ameddig jól esett. Egy darabig bírtam talpon állva, de aztán lekerültem a földre. Sikoltottam a nagy fájdalomtól, de még akkor is rakta. „Na, most el a seprűt! Reggelre olyan legyen minden, mint a tükör!” Elvettem a seprűt, nem is láttam, hogy seprek... Borzasztóan féltem. A testvérem kijött utánam: „Hadd el, Trézszikém, ne sepregezz! Majd én reggelig... Én nem fekszek le addig, míg minden nem csillog. Sajnálalak, hogy miattam kaptál. Bár ingem vert volna tovább, s téged ne, mert te tényleg nem voltál hibás...” Addig kért, könyörgött, elvette a seprűt, bévitt s lefektetett, ő meg hozzáfogott meszelni. Mikor reggel felkeltem, minden tiszta volt. A vendégek is eljöttek – de hogy látták, hogy mind a ketten kékek vagyunk, biztos azért nem maradtak nálunk. Elmentek egy másik rokonhoz, pedig ott nem volt nagyleán.

Hát a kirvájít megemlegettem: ez volt az első verés. Másnap mentem a kirvájfát megnézni, hogy melyik korcsma előtt a legszebb. Fájt minden porcikám. A kalács es keserű volt. Nem kellett se étel, se semmi, egyedül ett anyoka. Mind a ketten ellógtuk az ételidőt.

A SELYEMGYÁRBAN

Egész tavasszal szőttem a nádat, kihajtottam, hogy járt egy napra harminc dinár. (A kapáláson csak tizenötöt fizettek.) Akármennyit kerestem, a sok es az adósságba ment, a kicsi es.

Újra eljött a nyár. Most már nagyobb vagyok, a páncsovai határba mentünk aratni. Onnét egyenesen a gép mellé. Egyetlen szabad napom nem volt. Anyoka ennem kellett hozzon egy nap háromszor. Szépen kerestem, jól eresztették a búzát, de meg is dolgoztunk érte. A Varga Anti gépje vitte a rekordot, mindenki ahhoz a géphez akart menni: ott lehetett keresni. A zsákos, az volt a bandagazda. Jó politikája volt. Jó ember volt, azt mondta: „Lányok, akkor ugráljatok legjobban, mikor áll a gép!” Mikor pakolunk, gyorsan állítsuk le a gépet: addig, míg áll, nem keresünk. Minden esztendőben ott kerestünk legtöbbet. Egy gép se tudott versenyezni vele. Ha kikaptam a búzarészt, eladtuk, de nekem nem jutott belőle semmi. Ketten kerestük. Hát igaz volt: egy hordta az ételt, a másik dolgozott, mint az állat. Hogy is bírtam ki az örökös robotot!

Nyár végén újra kellett keresni dolgot, elmentem a selyemgyárba. Ott meg olyan bűdösség volt, hogy azon imádkoztam, bár ne fogadnának bé. De befogadtak. Egész esztendőt dolgoztam a selyemgyárban: főztem a gubót. Míg nem indult meg a gyár, segitettem kötni a kötőlánynak, hogy lássa az ávcégné: odatesz kötni (ott több volt a fizetés). Mindenütt azt

néztem, hogy mennél több pénzt vigyek haza. Dolgoztunk többen mint négyszázan, mind nők. Gyönyörűen gombolyodott a selyemszál! Este a fonólányok levették a haspliról a selymet, bevitték az irodába. Ott is dolgoztak húszan-harmincan. Gyönyörű, sárga selyem!

A gyárban jó volt, szerettem másképp, csak a bigászt ne kellett volna megfogni. A hernyó mikor bábbá alakult, megsütték a gubót, hogy ne változzon pillangóvá – mert a szájából kieresztett valami nedvet, és kilukadt, pillangóé változott, s kirepült –, azt a gubót másképp hasznosították. Amelyiknek megkapták az igazi szálát, azt szépen letekerte a gép. A bábbá alakult hernyót, azt hitték bigásznak. Nagyon utáltam, ha meg kellett fogni. Minden este, ha megállt a gyár, ki kellett takarítani – én a legtöbbször, ha csak tehettem elszöktem a takarítás elől. Az munka után volt, azt nem fizették; ez nem lett volna baj – de az a sok bigász...! Úgy éreztem, mintha kezemhez ragadt volna, pedig volt víz és víz, moshattam a kezem. Ha nem tudtam elszökni, akkor meg kellett ám fogni! A vízvezetékét kútnak hívták, az megtelt; borzasztó volt, attól mindenki szökött. De ha lányok, teli voltunk furfanggal: a munkavezető ha félrelépett az ajtóból, öten is kiugrottunk – s ha az ajtón túl voltunk, akkor vége volt a hatalmának! Csak bent, gyárban dirigált, künn nem sok becsülete volt. Annál több bent! Ha kedve tartotta, akár meg is verhetette az ember gyerekét. Olyan nap nem volt, hogy valakit meg ne vert volna. A legkisebb hibáért, akire rákapott, annak pusztni kellett. Állandóan olyan volt, mint egy felpukkadt béka. Én nem törődtem vele, se jóban, se rosszban nem voltam. Elvégeztem a dolgom, ahogy illett. Egyszer se kaptam. Elkerültem az első osztályba. Ott jobbak voltak a fonók. Négy fonónak köttem a selymet, elég gyorsnak kellett lenni. Ősztől tavaszig ott dolgoztam. Több volt a fizetésem, mint a gyertyásnál. Sokan dolgoztunk. Minden két hétben volt a fizetés – de ha a Dárius kincsét hoztam volna, az se lett volna elég, ahogy belé voltunk keveredve az adósságba. (Négyszáz dinárt hoztam haza minden hónapban, a gyertyásnál meg kaptam kétszázötvenet.) Kilett a hónapom, s kikaptam a fizetést, nagy könyörögve a naccságának mondom: „Naccsága, legyen szíves, a jövő hónapi bérem adja ki: a testvérem férjhez megy, és kéne nagyon a pénz...” A naccsága is nagyon jó volt: egy szóra kiadta! Nagy győzelemmel jövök haza: ötszáz dinár a kezemben! Ezt a testvéremnek adtam. Tudtam, hogy úgyse ő kapja el, hát kapja tőlem. Hát örült... Másnap Pancsovára mentek vásárolni. Volt pénz. Vettek vőlegénybokkrétát a kalapra, hosszú pántikát a mejjire, menyasszonykoszorút a fejére, még egy küsebbet (azt hátul tették, hogy hátulról es szép legyen), a mejjire, s nyuszolyó, vőfély, násznagy... – mind elment a két hónapi bérem! Egyet ledolgoztam, a másikat előre felvettem... De ez a gond rendben volt, erre nem kellett kölcsönt kérni.

Nagy lakodalmat csaptunk. Sok volt a hivatalos, sokba került. Amit ajándékpénzt kaptak, az nem fedezte, ezerhét-száz dinár adósság maradt. Tudtunk volna venni két tehénkét vele. Így még gyűlt az adósság. Mán akkor az én fejem es fájt; főtt, hogy mi lesz velünk, meddig lesz még adósság. Akármerre fordultam, hoztam a pénzt – kell az adósságba. Mikor elkezdte anyoka mondani, hát elegem volt... Soha, míg a világ, nem lesz vége... „De lesz ház, a kettőtöké!” Csakhogy építeni kellett tovább – az megint nyelte a pénzt. El-elsírtam magam: ennyi pénzt hozok, s nem jut egy ruhára valóra! „Hát, fiam, eszel te is...” „Jó. Ha szolgálok, akkor nem eszek!” „De akkor kicsit hozol...” „Jó, otthagynom a gyertyást, a gyárban többet kapok.” „Jól van, de akkor meg itthon eszel...” Akárhogy fordítottam, sehogyan se volt jó. Csak meggondoltam: ha panaszos es az életem, csak elmegyek a selyemgyárba! De ott se lehet maradni, mert jött az aratás, cséplés – hát ott több volt a kereset. Minden nyáron ez volt a legjobb kereset. De ebből se jutott ruhára, se cipőre. „Eridj apádhoz, vegyen ő! Én növeltelek.” Bár ne nevelt volna senki! De ha így van, mit lehet tenni? Elmentem minden ősszel egy hétre, kettőre az apámhoz.

A KIS BORZAS

A nagy lakodalmat a falusi kocsmában tartották. Én mint a mennyasszonyok huga, 14 éves szeleburdi, mint ablakbeli virág ültem ablakba, néztem a táncot, és mindenre figyeltem, hogy is zajlik le a lakodalom. Egyszer egy iskolatársam csak odalép, és fölkér táncra. Azt sem tudtam, mit is mondjak. De csak táncoltunk. Mind a ketten igen tudtunk táncolni. Nem mertem tánc közben szólni sem, gondoltam, nem illik, s ő zavaromat kihasználva megszólalt. Ő a fiú, neki kell szólni. Nem volt köszönet benne. „Tudod, mért kérelek föl táncra?” „Nem” – mondtam reszketve. „Az édesanyád mondta, hogy kérjem föl, az ablakban aki ül, azt a borzast.” Elmúlt a reszketés, a féltékenység. Szemem szikrákat szórt, az arcom kipirult, mikor feleltem. Hát ilyen az első tánc, hát már ez is csalódás? Hát... „Hát az én anyám szavára kértél föl? Akkor nem táncolok többet!” A fölháborodás minden porcikámat összejárta. „Nem táncolok, engedj, mert sírni fogok!” Még ilyen is lehet, más szavára táncolni? De erősen tartott, mint afféle 16 éves suhanc. „Bocsáss meg, nem akartalak sérteni, de igazán úgy volt, és most örülök, hogy így történt, mert most már tudom, hogy te leszel a feleségem. Nagyon-nagyon szép vagy, amit az iskolában nem vettem észre.” Pedig öt évig jártunk egy tanterembe. (Ugyanis öt két évvel később, vagyis 8 éves korában adták iskolába, és én 6 éves voltam, ezért volt két év különbség köztünk.) És ő már tudta, hogy kell a lányok nyelvén beszélni. Feleségül kért 14 éves koromban, és én nagyot nevettem rajta. „Csak ne nevsz!

Ha nagyok leszünk, te leszel a feleségem. És kérlek, ne neved. Mert százszor szebb vagy, ha haragszol, mikor a szemed villámokat szór. El nem képzeled, milyen szép vagy, ha haragszol.” Újra színt váltott az arcom szavaira, és szerencsére a zene megállt, és én elrohantam, ki a bálteremből, egyedül, hogy ne zavarjon senki, hogy csillapuljak, mert nagyon sértve éreztem magam. S mikor újra szólt a zene, én sírtam, hogy nem az én szépségemért kértek föl táncra, hanem az anyám szavára. Kisírtam jól magam; dologra tettem, küldözgettem, s én, akarat nélküli báb, szót fogadtam. S mikor újra a bálterembe léptem, újra fölkerézt táncra, de akkor már én beszéltem: „Újra anyám küldött?” S ő mondja, hogy most nem, de az előbb igen. „Most mér kértél föl?” „Mert nagyon szép vagy, mikor a szemed szórja a villámokat...” „Ne kezdőd újra a villámokon, mert nagyon haragszom.” És: „Ez a szép benned...”

Ez volt az első komoly beszélgetés, melyben tudtomra adta, hogy szeret, és hogy szép vagyok. Kis tükörben meg is néztem, hogy szép vagyok-e, de a tükörkép nem adta vissza azt a szépséget, amit tőle hallottam, és ez nagyon elkésérített. Attól fogva csalódottnak és elkéseredettnek éreztem magam. S mivel nagyon szerettem dalolni, bánatos szerelmi dalokat dalogattam, mikor egyedül voltam. Még fiatalok voltunk ahhoz, hogy sűrűn találkozzunk, amit én persze szívemből kívántam; de ha néha találkoztunk, elfordítottam a fejem, hogy ne is sejtse, hogy én halok meg érte.

Nekem szolgálni kellett, hogy az otthont pótoljam: kellett az édesanyám tartozásaiba, mert ő egy kétszobás, szép házacska épített, és abba minden erejét és az enyémet belerakta, és ruhára nem telt. Mikor sírva kértem, hogy szépen járjak, a felelet az volt, hogy én neveltelek, s hozzá még egyedül. Akkor magamban elátkoztam születésemet, gyermekéveimet, melyeket rongyokban töltöttem. Mindig az volt a vágyam, legyen nekem is szép ruhám, mint másnak. Vigasztaltam magam: majd ha nagy leszek, dolgozok, nekem is lesz szép ruhám. Most nagy vagyok, keresek, most újra csak a szegénység. Nem szolgállok, megyek dolgozni, több fizetésre!

Beiratkoztam, hogy vasúti munkáslány leszek. Tizenöt éves vagyok, de csak húszéves lányt alkalmaznak – jól van, hát leszek húszéves. Behunyták munkaadóim a szemüket, és mint húszéves lány rúgtam a pályakocsit, a kilométereket, hogy sokat keressek, s szép ruhát vegyek. Mikor kilenc hónapig egyfolytában dolgoztam (minden hónapban a fizetésem hazaadtam), kértem édes anyokám, vegyünk ruhát. Kifizetett könnyen: „Miből? Mikor én tartottalak, megetted.” Akkor újra szolgálni mentem, hogy ne egyek – s akkor meg az volt, hogy kevés a kereset. Akkor elmentem, fölkerestem ötödik faluban az apámat, és ő két-három öltöző gyönyörű ruhával ajándékozott meg.

Dehogy kértem tőle! Semmit. Akkor mán megint másik mostohám volt.

A német asszony minden fia meghalt, hát keresett másik asszonyt. Az debellácsi, csendes, jóra való asszony volt, dolgos. Neki is született egy Joskája – az is meghalt. (Így mán négy Joska testvérem...) Akkor született Böske és Katica, így édesapámnak volt három lánya. Azok még kicsikék voltak, én nagylány; nekem kell a ruha... Minden ősszel két ruhát kaptam. Ha cipőt választottam, akkor egyet. Azt kérni nem kellett, úgyes tudta, hogy azért mentem. Itthoni divat szerint megvarrattam, így gyúlt a felvevő ruhám. Azt úgy megvigyáztam, azok olyanok voltak! Volt nekem es! De milyen áron... Úgy éreztem, mintha koldulni mentem volna Debellácsra. Igaz, a mostohám sohse szólt egy szót se, de nem is kérdezte soha, hogy „Mikor jössz-e el?” Én nagyon szerettem a mostohám, mert sohse mondta, hogy „Modjad, »Anyám.«” Juci néninek hívtam. Nem haragudt érte. Sokszor ketten vásároltunk: egyiket ő választotta, a másikat én. Ő fizetett. Úgy megegyeztünk, mint két jó testvér. Igaz, nagyon szót fogadtam, amit mondott, mindent megcsináltam. Ő is kibírt. Úgyes tudta, hogy egy-két hétről van szó. Olyankor meszeltünk, nagymosást csináltunk. Vékony, sován asszony volt, nem gondoltam, hogy olyan fiatalon meghal. Így árván maradtak az én két kishúgaim öt-hat esztendőskorukban. Böske csupa anyja: csöndes, jámbor, mindenképpen anyjára hasonlított. Tizenhat esztendőskor volt, mikor föld a koporsójára hullott. Katica mindenben ellentéte volt, csupa apja: szókimondó, gyors, úgyes, de éles, mint a kard. Velem együtt mind a ketten apám lánya voltunk – hát két éles kard nem fér össze: ő magának ad igazat, én meg magamnak. (De a két fia szeret, és én es szeretem őket.)

A két falu senkije voltam. Adták a rokonok a tanácsot: ne legyél vénlány... Alig voltam tizenöt esztendőskor. Félttem Debellácsra menni: egyik legént a másik után szerezték. Itthon meg azt mondták: ráérsz, fiam, asszony lehetsz akármikor, van még idő szépen járni, csak legyen mibe felöltözni.

ÉBENFA BÚTOR

Megcsináltattam a cselédkönyvet, elmentem újra szolgálni. Megint szerbekhez. De szebben beszéltek magyarul, mint én. Később megtudtam, hogy az úr szerb, de a naccsága, az zsidó lány volt, de ki volt tagadva, mert keresztényhez ment férjhez. Olyan jók voltak, hogy én csak gondolkoztam, hogy es lehet ilyen pár ember a világon...! Két gyönyörű szoba, az ebédlő ébenfából volt. Én azóta se láttam többet ébenfa bútort (valahonnét külföldről hozták bé). Ej, ha én egyszer férjhez megyek, ilyen bútort veszek! Az uram es dolgozik, esszetegyük a pénzt... – úgy bébútoroztam a szobáim, hogy csudájára járhattak volna, ha úgy lett volna... Álmodoz-

tam. Egyedül voltam egész délelőtt. A dolgom hamar elvégeztem, akkor lementem a pincébe aprófát csinálni tűzgyújtásra. Annyit csináltam, hogy az utánam való cselédnek nem kellett csinálni egész télen...

Úgy belészoktam a dologba, hogy nem bírtam a tétlenséget. Volt egy nagy kávéház, onnét hoztuk a kész ebédet. Ebéd után elmosogattam – mentem haza. Olyan jó ebédek voltak, hogy én egykettőre megteletem a sok jóval. Mikor a kávéházba bémentem, mán teli voltam: undorított a sok jó illat. Nem is tudtam enni, csak egy kicsi levest, zöldséget belőle, és kész. Gyalog mentem haza – a központtól három kilométert –; otthon bezzeg jó volt a hideg málé s a hagymaszár.

Mire egy-két hónap letelt, megérett a szeder. Hát otthagytam a jó helyem, elmentem szedret szedni. A naccsága meg volt elégedve velem, egyre elmondta, hogy ne menjek el, de nem bírt velem: kell a sok pénz. Én sokat tudok szedni. Két dinár egy liter, egy hét alatt megkeresem a havi fizetésemet, amit itt kapok.

Minden héten kétszer-háromszor vigyek akkor szedret neki es.

Reggel a nap a Duna-parton kapott. Fogadtunk csónakot, átvitt a Dunán. Délután jött értünk. Szedtem nagy szorgalommal a szedret – délre teli volt a kosár. Délután házról házra jártunk a városban szedret árulni. Itt vetek, ott nem. Sötét este lett, mire hazaértem, de sok pénzt kaptam: negyventől ötvenig – a szolgálatban meg egész hónapot kellett dolgozni kétszázötvenért. Hát, örülök a sok pénznek – de kapsiba se jutott, előre megvolt a helye. „De nem baj: fogy az adósság.” Fogyott a fenét! Annyi volt, hogy nem hagytam, hogy sorolja, hol mennyi van...

Amíg a harmat meg nem ütte, addig jártam szederért. A fejem felett összezapott a szederin – de kellett vigyázni, hogy el ne vesszünk a nagy szederinban a nagy fák közt, vagy kégyokra! Volt veszedelem es a keresetben. Reggel azt a kicsi elemőzsiát felkötöttük hátul a derekunkra, elől meg a kosárt. Ha rátaláltunk egy jó helyre, akkor a kosárt letettük egy fa alá, az árnyékba (mert ha a nap megsütötte, megveresedett a szeder). Kellott vigyázni, mert mások es jártak, hogy el ne lopják a félig telt kosárt. Sokszor órákig kerestük. Rossz nadrágot húztunk... – nekem még az se volt, úgy hoztak. Nekem kedveztek, mert ha velem jöttek, sohse veszünk el. Vittem a naccságának szedret, ahogy megbeszéltük. Mikor a naccsága meglátott: „Jaj, Teréz, mi lett magából? Mint egy csontváz!” Nap sütött, kezem-lábom apró szederin-sebekkel teli, borzasztóan néztem ki. „Ne hozzon, kislány, több szedret! Annyira sajnálom, hogy ha az én lányom lenne, soha el nem ereszteném a szigetbe.” „Hát, naccsága, ott a szúnyogok nem kérdik, van-e véred, vagy nincs... Úgy jár sokszor a kezünk, mint a motolla.” „Jaj,

de szeretnék egyszer az anyjával beszélni...” „Hagyja, naccsága, sok az adóságunk, muszáj.” Annak es vége lett. Egy-két eső, felázott az amúgy es vizes talaj, a szederin vizes – más dolgot kell keresni.

(Folytatjuk)

